

אדם ישר – טבע ישראלי

1. בראשית פרק יח

וַיָּרָא אֱלֹהִים יְקוֹקֵי בְּאֵלֵי מְקָרָא וְהוּא יֹשֵׁב בְּמַחַת הַאֵקֶל בְּחַם הַיּוֹם: וַיִּשְׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיִּרְא וַיֵּרָץ לִקְרַאתָם מִמַּחַת הַאֵקֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מִצְאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: וְקָח נָא מִעֵט מִיָּם וְנָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ מַסַּח הָעֵץ: וְאַקְסָה פֶת לֶחֶם וְסַעֲדוּ לְבָבְכֶם אֲמֹר תַּעֲבֹרוּ כִּי עַל כֵּן עָבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵי דְבָרְתֶּךָ:

2. כתר יהונתן

ויאמר אנא ברחמים מלפניך יי אם נא מצאתי חן לפניך אל נא תסלק כבוד שכינתך מעל עבדך עד שאכניס העוברים:

3. שבת דף קפו עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה, דכתיב ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו'.

4. רמב"ם הלכות גולה ואבדה פרק יד הלכת יב

המוצא כלי חרש וכיוצא בהן מכלים שצורת כולן שוה, אם כלים חדשים הן הרי הם שלו שהרי הן כמו דינר משאר הדינרים שאין לו סימן ואין הבעלים מכירים אותן שהרי אינו יודע אם פך זה או צלוחית זו שלו או של אחר. ואם היו כלים ישנים ב שטבעתן העין חייב להכריז, שאם יבא תלמיד חכמים ויאמר אע"פ שאיני יכול ליתן בכלי כזה סימן יש לי בו טביעות עין חייב להראותו לו, אם הכירו ואמר שלי הוא מחזירין לו.

5. אבות דרבי נתן פרק לג

אברהם אבינו הלך בדרכי הקב"ה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי...מנין לו? אלא מלמד שזימן הקב"ה לאברהם אבינו שתי כליותיו כשני חכמים והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה כל הלילה.

6. עבודה זרה דף כה עמוד א

מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים,

7. עין איה שבת א פרק שני קו.

כשם שבהכרה החושית ישנם סימנים וטביעות-עין, ואע"פ שההכרה של הסימנים אפשר לספר אותם ג"כ למי שאינו מכיר את הדברים בעצמו, כדי שגם הוא יכיר על ידם את המבוקש, וההכרה שע"י טביעות-עין הלא היא אפשר לה להמסר מפה לאוזן למי שאינו מכיר בחושו הפנימי, מ"מ להמכיר עצמו טביעות עיניו עדיף מסימנא... מפני שההכרה הזאת של הטביעות-עין באה מכת פנימיות עצמיות הבירור שבנפש, שאינה משארת אחריה מקום לשום תנודה רעיונית.

כשם שהדברים נמצאים במושגים החושיים, כן הם נמצאים כך במושגים השכליים והמוסריים, בדיעות ישירות ואמונות אמתיות ונכונות. ישנם כאלה שיד השכל ההגיוני והגבורה המופתית תקיפה בהם להכריח אמתתם, ע"פ מופתים חותכים ומבוררים שאפשר להעלותם על שפה וספר, וישנן אמנם ג"כ אמתיות כאלה, שלבד מה שהם מתאמתים ע"י הכלל של התאמתות כללות אמונת התורה לפרטיה ע"י כללה שנתברר לנו בבירור גלוי שאין כמוהו תחת כל השמים, עוד מסייע להם הרבה כח ההכרה הפנימית המכרחת את אמתתם, וההכרה הזאת כחה גדול הרבה יותר ממופתים הגיוניים, כשם שטביעות-עין עדיף מסימנים. אמנם כדי שתשמר ההכרה הגדולה הזאת בצביונה צריכים הרגשות הטהורים והקדושים להשמר בנפש ע"י הישרת המעשים והטבת המדות, שהם קילורין לפי הנפש ומשמרים את חרשה הפנימי באופן שתכיר את המושגים בכח טביעות עיניה הבריא... וכיון שישנם מושגים כאלה שהם צריכים לשכלולו המוסרי של אדם, והם נזקקים יפה בעומק הנפש ע"י מה שמצטרפת ההכרה הפנימית להשכל ההגיוני, מוכן הדבר שבכאלה צריכה ההכרה הפנימית הטבעית להשתמש בכחה ואסור הדבר להיות נשען על השכל ההגיוני לבדו, כי לא תמצא הנפש מנוחה שלמה כ"א בהצטרף אל כח הכרת השכל כח ההכרה ההרגשית הנובעת מתוך תוכה... אבל ההתפרצות מפני ההכרה של היושר הפנימי אינה באה כ"א מעקת רצון של איזה תאוה וחפץ שכפי הדמיון תהיה האמת מונעת השגתו במילואו, אז תמצא הרשעה מקום לעוות אדם בריבו ולעקש בקרבו את כח ההכרה הפנימית עד שחחושו הפנימי יתבלבל, והכלבול יתראה לעינים בדמות ספקנות מחקרית המטלת ספק שלכאורה ראוי להסתפק, אבל הראוי הזה אינו בא כ"א מערוב הדעת ושכחת הערך של ההכרה החושית שהיא דוגמת טביעות-העין השכלית, ובהתחלש כח הנפש מעצם טבעה ורגשה הפנימי נשארת צולעת רק על הכח ההגיוני לבדו, שאמנם יוכל גם הוא להוציא דברים מושכלים לאור, אבל לא בכל אותו החום והודאות הפנימית שהיא עושה כן בהיות החוש הפנימי וההכרה הרגשית משתמרת בבריאותה.

הדוגמא לזה בחיים הפרטיים, אפילו החומריים, היא השקט הנמצא במצב המשפחה, העונג, האימון, האהבה, השלום ונחת הרוח, הנמשך מהיתוש הבטוח של כל איש לאשת בריחו, שמזה תוצאת לאהבת לבניו, וההשפעות הטובות שיוצאות מזה על כל מרחב החיים הכלליים והפרטיים הלא אין להן ספרות. והנה כאשר נזקק אל עמק יסודם במה האימון הזה תלוי גם בבית המלא ביותר צמיעות והרד קדושה, אחרי כל התשובות נמצא שהיסוד העיקרי לזה הוא ההכרה הפנימית, שאמת ההגיון קצרה להכיל את גודל בירורה, המשפט ההגיוני עומד למטה מכח בירור הנעלה הזה כערך הסימנים אל טביעות-עין.

8. קהלת פרק ז

לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים:

9. אגרת הקודש לרמב"ן פרק ב ד"ה אבל הפניו

נמצא כי הקב"ה הוא כל דרכיו משפט וטהרה ונקיות, ונמצא הכעור כלו מצד פעולת האדם. על זה אמר שלמה המע"ה (קהלת ז) לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות, כלומר אין בכל אברי האדם מצד הבריאה דבר קלוקל או כיעור כי הכל בחכמה עליונית דבר מותקן ושוב וטאה, אבל האדם בהיותו סכל מביא כיעור בדברים שאין בהם כיעור מתחלה